

„Academia Philo-Harmonicorum“ v Ljubljani.

Ob dvestoletnici (1702—1902) spisal Viktor Steska.

Dr. Gregor pl. Dolničar je zapisal v svojo ljubljansko kroniko¹⁾ k l. 1702. naslednje poročilo: „Dne 8. januarija se je osnovalo „Društvo Philo-Harmonicorum, musices cultorum“. Začetnik mu je g. Bertold pl. Höffer. Pri njem se je sešlo štirinajst članov in ga izvolilo za voditelja. — 30. julija je praznovala „Akademija Philo-Harmonicorum“ svoj prvi javni nastop na Ljubljani z umetnim ognjem. Vse mesto je privrelo gledat veselico. Vse ladje do zadnje so bile oddane, naposled jih je celo zmanjkalo, da ni bilo moči vzprejeti vseh ljudi.“

S temi skromnimi besedami je zabeležil Dolničar znamenit dogodek v naši kulturni zgodovini.

Glasbo so od nekdanj gojili v bližnji Italiji. V XVI. in XVII. veku so jo negovali posebno na dunajskem dvoru, in habsburški vladarji so se je tako oprijeli, da so zasloveli nekateri sami kot slavni skladatelji, na primer Ferdinand III. in Leopold I.

Naša dežela ni mnogo zaostajala za drugimi narodi. Iz nje so prišli celo imenitni skladatelji in pevovodje. Ali je ljubljanski prošt (1536—1549) Arnold de Bruck, po rodu Nizozemec, kaj vplival na našo glasbo, ni znano. Najbrže je živel le na Dunaju kot voditelj dunajske dvorne kapele²⁾. Kot pevovodja je slovel Urban Textor, ki je umrl kot škof ljubljanski (1558). Prej je bil Textor izpovednik cesarja Ferdinanda in voditelj dvorne kapele. Komu li ni znan slavni skladatelj Jakob Gallus (roj. 1550, umrl 1591)? Naš domačin je bil tudi jezuit Janez Dolar, ki je izdal svoje skladbe na Dunaju okrog l. 1666.³⁾

Cerkveno petje so gojili zlasti pri ljubljanski stolnici, pri jezuitih in cistercijani v

Zatičini. — Ob začetku XVIII. veka se je glasba kaj visoko vzpela v Ljubljani. Tu je deloval Kamničan Mihael Omrza¹⁾ (roj. 28. septembra 1679), ki je bil do l. 1715. stolni vikarij, potem pa župnik na Igu. Kot vikar je uglasbil več nabožnih oratorijev, n. pr. „Sv. Magdalena“ (1709), „Dobri pastir“ (1710), „Žalostna Mati Božja“ (1711), „Kristus nosi križ“ (1712), „David prosi za ljudstvo“ (1713). (Letnice pomenjajo, kdaj so se priredile te spevoigre. Navadno jih je proizvajala bratovščina presvetega Rešnjega Telesa).

V Kranju je bil rojen Jurij Blatnik²⁾ (1693), ki je skladal maše in pesmi, n. pr. „Miserere“, „Regina coeli“, „Salve Regina“.

Novomeščan je bil Janez Jurij Hočevnar³⁾ (roj. 1656). Uglasbil je lavretanske litanije.

V Ljubljani je delovalo več skladateljev. Josip Fortunat Hočevnar⁴⁾ je bil rojen l. 1693.; Janez Polec⁵⁾ pa l. 1685. Zložil je več napevov. — Janez Gašper Gošelj⁶⁾ je bil l. 1711. voditelj „Academije Philharmonicorum“ in je umrl l. 1716. Skladal je maše in pesmi. — Volk Konrad Andrej Siberau⁷⁾ je bil rojen l. 1688.; učil se je v Parmi. L. 1716. je bil izvoljen za voditelja „Academije Philharmonicorum“. Zlagal je cerkvene in svetne pesmi. — Janez Jakob Labasar⁸⁾ pl. Laubenburg (roj. 1656, umrl 1703) je zložil več glasbenih del. — Janez Andrej Mugerle⁹⁾ pl. Edlheimb je bil rojen l. 1658. Svoj prosti čas je posvetil glasbi. Sezidal je v Ljubljani pri klarisah na Kranjskem prvo kapelico, posvečeno na čast presvetemu Srcu Jezusovemu (l. 1702). Tam so ga tudi pokopali l. 1711. Znal je posebno lepo igrati na citre.

¹⁾ „Izvestja Muz. društva“ 1900, str. 93. i. dr.

²⁾ Dimitz. G. Kr. II. 308.

³⁾ „Izvestja Muz. društva“ 1900, str. 145. P. M. Pohlín stavi l. 1665. (Bibl. Carn.)

¹⁾ L. c. str. 160. — ²⁾ L. c. str. 137. — ³⁾ L. c. str. 153. — ⁴⁾ L. c. str. 153. — ⁵⁾ L. c. str. 162.

⁶⁾ L. c. str. 150. — ⁷⁾ L. c. str. 166. — ⁸⁾ L. c. str. 157. — ⁹⁾ L. c. str. 160.

Najznamenitejši glasbenik tedanje Ljubljane pa je bil Janez Bertold pl. Höffer¹⁾. Rojen v Ljubljani 24. julija 1667, se je učil doma in na tujem. Kazal je bister um in sposobnost za vse predmete. Najbolj pa je gorel za glasbo. Ko se je povrnil po dovršenih študijah v svojo domovino, se je odločil za sodni stan. Postal je prisodnik deželnega sodišča. Svoj prosti čas je posvetil glasbi in vabil somišljenike k sestankom in skupnim vajah. Ti sestanki so rodili misel, da bi se osnovalo v Ljubljani glasbeno društvo. Vsaka organizacija pa potrebuje časa in ljudi, zato so tudi udeleženci teh sestankov poizkušali pridobiti širje občinstvo za svoje namene.

Dolničar pripoveduje, da so na pustno nedeljo 1. marca 1790. igrali laško opero v knežjem dvorcu Auerspergovem, in pristavlja: „V Höfferovi hiši je pa bila glasbena predstava (actus academicus der H. Musicorum).“²⁾ Gotovo so si zbudili s tem nastopom občno pozornost. Društva pa še niso mogli osnovati. Šele 8. januarija 1702 se jim to posreči. Društvo so imenovali „Academia Philo-Harmonicorum, musices cultorum.“

Brezdvomno jim je pot olajševala „Academia Operosorum“³⁾, ki je imela namen pospeševati slovstveno delovanje. Zasebno je delovalo to društvo že od l. 1693., javno pa je nastopilo šele l. 1701. Obe društvi sta bili tesno sklenjeni in sta se medsebojno izpopolnjevali. Več udov je bilo v obeh društvih.

Za simbol so si vzeli filharmoniki orgle z rekom: „Recreat, mentisque perennia mon-strat.“⁴⁾ Namen društvu je bil dvojen: 1. da bi udje častili svojo priprošnjico sveto Cecilijo, in 2. da bi razveseljevali sebe in druge. Praznovali so slovesno god sv. Cecilije in poleti po enkrat priredili veselico na Ljubljani⁵⁾.

1) L. c. str. 153.

2) „Izvestja Muz. društva“ 1901, str. 87.

3) Höffer je bil ud tudi te akademije. Glej „Izvestja Muz. društva“, 1900, str. 47., 52., 81.

4) „Zabava in kaže, kar je duhovno in neminljivo.“

5) „Izvestja.“ 1900 str. 81.

Prvič so slovesno in javno nastopili 30. julija 1702. na Bregu, in sicer na ladjah. Zdravnik dr. Pogachnik je zapel latinsko pesem, ki opisuje dotlej v Ljubljani nenavadno slavnost. „Noč je zapodila dan in skrila solnce, prikazala pa zvezdice. Tedaj se oglasé trobila, bobni, gosli in kitare. Slavnostni kresovi in ognjemeti razsvetlujejo po Ljubljani se zibajoče ladje . . .“¹⁾

Društvo je torej gojilo glasbo, prirejalo veselice, zabavalo meščane ob raznih prilikah in povzdigovalo bogoslužne obrede.

Princ Evgen Savojski, ki je zapovedoval tedaj cesarski vojni na Italijanskem, je prišel 3. januarja 1703 z malim spremstvom po Ljubljani. Zvečer je bil na gosteh pri grofu Lanthieriju. Društvo mu je pa priredilo glasben pozdrav, ki mu je zelo ugajal. Rekel je, da ni slišal kmalu tako lepe godbe. Drugi dan je odpotoval.

Za tem veselim dogodkom je prišel žalosten dan. Cesar Leopold I. je umrl l. 1705. Meseca junija so obhajali smrtno opravilo tudi pri oo. avguštincih²⁾. Akademiki so oskrbeli glasbo. Vse poslušavce je globoko pretreslo trobilo, ki se je oglasilo pri „Dies irae“ ob besedah: „Tuba mirum spargens sonum“. Ko je bila srečno dozidana ljubljanska stolnica, so prenesli presv. Rešnje Telo iz oratorija v cerkev. Sprevod je šel po mestu, in zvonili so po vseh cerkvah, topovi so grmeli. Tudi to priliko so porabili akademiki. Zbralo se jih je šestdeset in z izbrano godbo so spremljevali „Te Deum“. Vršilo se je to 22. avgusta l. 1706.

Leto pozneje, 8. maja 1707, so posvetili stolnico. To izredno slovesnost so tudi akademiki povelicali s svojo godbo. Sodelovalo jih je petdeset brez trobcev. Höffer je vodil petje in godbo.

Ko je 18. aprila 1708 škof Ferdinand grof Kuenburg vlagal temeljni kamen kapelici sv. Rozalije ob ljubljanskem gradu, so oskrbeli akademiki izvrstno godbo³⁾.

1) „Izvestja Muz. društva“, 1900, str. 81.

2) Tu, kjer je zdaj frančiškanska cerkev.

3) Glej te dogodke v Dolničarjevi kroniki v „Izvestjih Muz. društva“ 1901.

Bržkone je bila ta slovesnost zadnja, ki se je je mogel udeležiti Höffer osebno. Tedaj je bil v najčvrstejši dobi, star 40 let, čil in zdrav na duhu in na telesu. Nesreča pa ne počiva. V tej dobi se ga loti huda udna bolezen, ki ga ni zapustila do smrti. Večinoma je bil priklenjen na ležišče.

Dasi pa sam ni mogel v javnost, je bil vendar njegov dom shajališče vseh omikancev, domačinov in tujcev. Godilo se mu je prav takó kakor sto let pozneje baronu Žigi Zoisu. Domači prijatelji so ga obiskovali, se z njim pomenkovali in snovali nove načrte. Dolničar hvali njegove lepe lastnosti. Bil je prikupne zunanosti, finega kretanja, zgovoren in poučen v vseh strokah. Veljake, došle v Ljubljano, so opozarjali na Höfferja. Ta jim je pojašnjeval ljubljanske razmere in jih zabaval.

Kot bolnik je moral seveda prepustiti vodstvo akademije zdravim močem. Miroval pa ni. Domá je skladal za društvo oratorije, ki so se proizvajali ob raznih prilikah.

Dolničarjeva kronika pripoveduje, da akademiki med Höfferjevo boleznijo niso počivali. Kronanje cesarja Karola VI. so proslavljali 31. januarija 1712 s peto mašo in in godbo pri oo. avguštincih.

V Höfferjevi hiši je bila veselica 17ega februarja 1715. Kmalu potem so priredili 10. aprila 1715 Höfferjev oratorij „Izpreobrnjenje Magdalenino“ („Magdalenae conversio“) v začasni uršulinski cerkvi vpricho knežjih oseb in višjega plemstva. Oratorij je prav sijajno uspel. Prihodnje leto 23ega marca 1716 so peli v novi križanski cerkvi Höfferjev oratorij „Potrpežljivi Job“ („Jobi patientia“). Pevcev je bilo nad trideset. Udeležili so se ga knezoškof, kneginja Auerspergova, vse višje plemstvo in razne stanovske osebe.

Poleg teh je zložil tudi oratorij „Smrt in življenje“ in „Epitheta Latino-Germanica“ l. 1716. Vse skladbe je zložil v tedanjem učenjaškem jeziku, v latinščini.

K zadnjim slovesnostim, ki jih je uprizoril pl. Höffer, spada veselica na čast novorojenemu cesarjeviču Leopoldu, ki je pa že jeseni

umrl. Dolničar ¹⁾, opisujoč slavnosti 10. maja 1716, pristavlja: „Da bi nobena ura tega dne ne prešla brez veselja, je akademija po modrem ukrepu Jan. Bertolda pl. Höfferja uprizorila tekmovanje z ladjami na Ljubljani, in sicer od Vodnih vrat, kjer priteka Ljubljana v mesto, do hiše grofa Engelshausa na Bregu. Tu so postavili za cilj zastavico. Brodarjem in ribičem v Trnovem in Krakovem so že prej naznanili; naj pripravijo devet čolnov z dvema vesloma. Teh devet čolnov so razdelili v tri skupine. Prva skupina z belo-rdečo barvo je predstavljala Avstrijo, druga z modro-rumeno Kranjsko in tretja z belo-zeleno ljubljansko mesto. Höffer ml. je veslače razvrstil pri vodnih vratih. Popoldne ob štirih dojdejo deželni glavar, knezoškof, kneginja Auerspergova in drugi visoki plemiči. Z velikega pomola Höfferjeve hiše so dali znamenje z vihrajočo zastavo in močnim strelom. Neštevilno ljudstva je pozorno gledalo, kako so se jele premikati najprej tri avstrijske ladje. Prva ladja, ki je dosegla cilj, je imela pravico do tekmovanja z drugimi. Potem sta odveslali še drugi dve skupini. Tri zmagovavke so odveslale nazaj na čakališče in se spustile na dano znamenje po darilo. Zmagala je „Avstrija.“ Prisodilo se ji je v dar 7 goldinarjev. Druga ladja je dobila 2 gl. in tretja 1 gl. Godci in bobnarji so potem vse skupaj spremljevali pred deželno gosposko in plemstvo. Ti so jih še bogato obdarovali. Premagavec je imel lavorov venec na glavi.“

Höffer je pač gledal to veselico pod svojo hišo; udeležiti se je seveda ni mogel.

Dve leti pozneje, 15. junija 1718, pa mirno v Gospodu zaspil vsled vročinske bolezni. Žalovali so za njim plemiči in meščani, pa tudi preprosti ljudje. Odslej ni bilo nikogar več, ki bi tako znal ljudi ediniti in jih navduševati za svoje načrte.

Zato je pa tudi društvo po njegovi smrti zadremalo. K novemu življenju se je obudilo l. 1794. ²⁾ Odslej se je vkljub raznim ne-

¹⁾ V kroniki in še na posebnem lističu.

²⁾ „Blätter aus Krain“ 1862. Dr. Friedrich Keesbacher: „Die philharm. Gesellschaft in Laibach.“

zgodam in mnogim izpremembam ohranilo do današnjega dne. V prejšnjih časih, ko še ni bilo jezikovnega boja, so udje včasih peli tudi slovensko. Ko je 17. febr. 1797¹⁾ potoval nadvojvoda Karol skozi Ljubljano na Dunaj, noseč cesarju poročilo, da se avstrijska vojska ne more kosati v Italiji z Napoleonom, so ga Ljubljančani slovesno sprejeli. Tisti večer je društvo v gledišču navdušeno pelo Vodnikov konec cesarske pesmi:²⁾

Terka nam Francoz na vrata,
Dobri Fronc za nas skerbi,
Pošlje svoj'ga ljub'ga brata,
Korel rešit nas hiti, itd.

Društvo je l. 1802. dobilo vladno potrjenje, česar prej ni bilo treba. V francoski dōbi (1809—1814) je ustavilo svoje javno delovanje. Obudilo se je zopet z dohodom Avstrijcev in priredilo 26. julija 1814 baronu Lattermanu slovesno serenado. Sodelovalo je pri ustanovitvi javne pevske šole v Ljubljani l. 1815. in ustanovilo svojo pevsko šolo l. 1821. Iz te je nastala pozneje glasbena šola.

Vlada je l. 1819. naročila društvu, naj zbere cerkvene in svetne narodne napeve

¹⁾ Rakuša: Slovensko petje str. 28.

²⁾ Dimitz, Gesch. Kr. IV. 251.

po Kranjskem. Društvo je temu naročilo ugodilo. Izšle pa te pesmi niso. Kje se sedaj nahajajo, ni znano; morda tičé v kakem dunajskem arhivu.

L. 1820. je prišel v Ljubljano naš pridni skladatelj Gašper Mašek, ki je ob kongresu l. 1821. vodil italijansko opero v gledišču, in si pridobil kot pevovodja „Academije Philoharm.“ velikih zaslug. Njegovo mesto je zavzel za njim (l. 1854.) njegov sin Kamilo Mašek, ki je pri društvu sodeloval od l. 1849. Izvrstno moč je dobil zavod z Antonom Nedvedom, ki je došel v Ljubljano l. 1856. in deloval kot pevovodja in voditelj orkestra (od l. 1858).

L. 1862. so pravila nekoliko izpremenili.

Društvo je dobilo od „Slovenije“ l. 1848. poziv, naj se preustroji v „Prvo slovensko glasbeno društvo.“ Vodstvo ni bilo teh misli, in vse je ostalo neizpremenjeno.

Letos praznuje „Acad. Philoharm.“, svojo dvestoletnico in si prisvaja čast, da je najstarejše glasbeno društvo na Avstrijskem. V kratkem bo izdalo zanimivo poročilo o svojem mnogoletnem delovanju. „Zanimivo poročilo“ pravim, ker nam mora zbujati pogled na toliko let nazaj mnogo spominov, veselih in žalostnih, in napolniti domišljijo z nekim nedopovedljivim čarom.

Nagelj vene deklici...

Sveti solnce jutranje,
v okno moje sveti!
Kaj da brhki nagelj moj
noče več cveteti?

Morebiti branijo
sapice mu sitne?
Morebiti zemljice
nima rodovitne?

Morebiti žarkov ni
gorkih kakor lani?
Ali zvezdnata ga noč
z roso več ne hrani?

— O, ne misli, deklica,
da cveteti noče, —
saj ne more dvigniti
glavice cvetoče!

Ko nekdo se vsak večer
kakor tat po prstih
bliža ga in boža ga
po zelenih brstih.

In z očmi mu žejnimi
nežni vonj izpiva...
Mladi cvet se ga boji,
pa se varno skriva — —

Silvin Sardenko.